

Преграи М. ВАЈАГИЋ*

Министарство просвете, науке и технолошког развоја – Школска управа Нови Сад

КЊИЖЕВНОСТ КАО ДЕО КОНТРОВЕРЗЕ О СРЕМСКОМ ФРОНТУ

Апстракт: Битка на Сремском фронту током завршне фазе Другог светског рата по трајању и обиму ангажовања људства била је највећа која се одиграла на простору Југославије. Тачан број погинулих бораца јединица партизанске Југословенске армије до данашњих дана није утврђен. У социјалистичкој Југославији Сремски фронт није био пожељна тема, а међу преживелим учесницима битке постојале су разлике у тумачењу догађаја који су се тамо одиграли. Након смрти Јосипа Броза Тита у јавности је покренуто питање историјске оцене догађаја на Сремском фронту. Покретање се временски подударило са отварањем српског питања у југословенској федерацији. Ширу пажњу јавности на Сремски фронт усмерила су два књижевна дела романи *Књига о Милутићину* и *Очеви и оци*. У раду намеравамо да анализирамо књижевне јунаке ових романа и њихове везе са Сремским фронтом. Управо тим везама књижевници су Сремски фронт означили као контроверзно место у српској историји.

Кључне речи: Сремски фронт, Данко Поповић, Слободан Селенић, историјска контроверза, ратне жртве.

Место и значај Сремског фронта у послератном друштву социјалистичке Југославије и њеној историографији, пролазило је кроз различите фазе које су биле последица политичко – идеолошких потреба. За историографију Сремски фронт је представљао дуго времена табу тему, због чега ће пажња јавности бити скренута од стране српских књижевника, чиме су отворене многобројне контроверзе. Оне су садржане у оценама Сремског фронта као стратишта српске младости, кланице за омладину из српских грађанских породица или тоталног стратегијског промашаја тадашњег командног врха Југословенске армије на челу са Јосипом Брозом Титом. Ратна дешавања на Сремском фронту нису спадала у пожељно сећање у југословенском социјалистичком друштву. Управо због идеолошких разлога, места страдања у Другом светском рату била су различито третирана. За разлику од Сремског фронта места других великих битака Народноослободичког рата попут Кадињаче, Неретве, Тјентишта и других представљале су део „пожељне историје“. Сремски фронт као део данашње културе сећања требамо посматрати у оквирима процеса где наше поколење изграђује сопствену слику прошлости у складу са потребама садашњице. Такође постојеће спомен обележје „Сремски фронт“ добија на значају због чињенице да на простору Србије, изузев споменика локалног карактера,

* Научни сарадник, pedja1975@gmail.com

нема значајнијих споменика везаних за борбу током Другог светског рата. Са друге стране постоји извесна потреба стварања неке врсте култног места на коме је победа у овоме рату плаћена хиљадама српских живота. Ово питање генерално има корен у тежњи да се створи историјски континуитет изграђен на новим основама, за шта се исказала потреба нестанком југословенске државе (Вајагић 2017:432).

У историографији социјалистичке Југославије Сремски фронт је највише проучаван од стране аутора који су као ратни комаданти учествовали у борбама. Цео ток њиховог излагања заснован је на личним оценама, уз врло често одсуство било каквог критичког апарата. Субјективни описи личних доживљаја током борби никада нису доводила у питање оправданост Сремског фронта, исправност поступака на њему везаних за ланац командовања, нити су постављали питање одговорности за неуспехе. Једноставно речено било каква сумња и критичко разматрање није постојало. Реч неуспех суштински је била забрањена за коришћење у тим монографијама. До успеха се долазило великим напорима и губицима, али циљ је увек био остварен. Приче о борбама у Срему биле су део једне целине која је требала да врши васпитну и образовну улогу младим генерацијама које су стасавале у времену након Народноослободилачког рата, темеља из ког је проистекла нова социјалистичка Југославија (Вајагић 2008: 166-167).

Помињање Сремског фронта било је педантно заташковано, вероватно као плод аутоцензура и у књижевним делима домаћих писаца. Тишина је неумољиво падала на сваки траг помена тог стратишта све негде до средине осамдесетих година прошлог века. Тада долази до промене и интересовање за Сремски фронт је нагло порасло, али у новим друштвеним односима и атмосфери, другачијима него што су то жртве заслужиле. Задржаћемо се на перцепцији Сремског фронта у делу два писца чија се реч тада пажљиво слушала и тумачила, ма колико се радило о различитим поетикама, политичким идејама и приступима литератури. Сремски фронт је своје место добио у култном роману *Књија о Милутићу* књижевника Данка Поповића, те у његовој књизи есеја и разговора *Време лажи*, односно у два романа његовог књижевног савременика Слободана Селенића *Очеви и оци* и касније, као врло специфична реплика, у *Удисићу с њредумишљајем*.

У време када се појавила пред читалачком публиком *Књија о Милутићу* Данка Поповића изазвала је велики отпор чувара државних и политичких интереса тада владајуће Комунистичке партије Југославије. Данас после близу четири деценије овај роман се доживљава као једно од оних књижевних дела која су допринела отварању питања легитимности комунистичке идеологије у нашем друштву.

Суштину свог погледа на националну историју Данко Поповић даје на самом почетку своје књиге интервјуа и епских промишљања *Време лажи*: „*Нишња није завршено, ни један наш усћанак, ни један наш ослободилачки рај. Све њихове резултате смо шћердали и све морамо из њочейка. И све њрво њочине у језику*“ (Поповић 1990: 9). Заиста у његовом случају тако је и почело када су роман *Књија о Милутићу* објавиле Књижевне новине 1985. године. Овај кратки роман је своју снагу црпео из националних симбола и појмова српског народа као што су: шајкача, домаћин, војник, небеска Србија или комунистичка заблуда. Поповић заступа тезу о историјској неправди која је задесила српског сељака – ратника. При томе се потпуно ослања

на познату и врло често употребљену реченицу како је „српски народ добијао у рају, а људи у миру“ коју је изговорио Добрица Ћосић у својој приступној беседи приликом избора за редовног члана САНУ (Ћосић 1978: 25-38). Прво издање романа се поклопило са потресом који је у југословенској јавности изазвала појава *Меморандума САНУ* 1986. године. У деценијама које су уследиле роман *Књија о Милутину* је доживео више десетина издања на српском и страним језицима, поставши једна од најчитанијих књига.

Када се појавио овај романескни монолог жилавог солунског резонера чича – Милутина Остојића, представљао је својеврсно суочење са ратовима и страдањима српског народа у XX веку. Ондашња књижевна критика му је готово једногласно дала позитивну оцену у друштвеној атмосфери која је била обележена успоном Слободана Милошевића у хијерархији власти Србије као дела југословенске федерације. Водећи књижевни критичари попут Мирослава Егерића рећи ће да је *Књија о Милутину* „иребник еиичности“, Зоран Глушчевић се надноси над нашу „народну, љолиичку и исиоријску еизисиенцију“, Чедомир Мирковић у главном јунаку Милутину Остојићу назире „шумадијског Давида Ширбца“, док Никола Кољевић уочава „исиоријске мривоузице“ наше националне судбине. У времену „самоошрежњења и самоосвеићења“, како је то дефинисала Љиљана Шоп, уредница издавачке куће Књижевне новине, овакве похвале су много значиле и никако нису биле случајно усклађене.

Последње две деценије XX века јесу време јадиковки над промашеним националним одлукама, кући која је раскућена, колективном слепилу српског народа који је заслужио више и боље због чега скупо плаћа своју кратковидост, наивност, прстодушну честитост и незнање. У свему томе као један од симбола свега наведеног Сремски фронт је за Данка Поповића „рака која је расјаеишила Србију“ (Поповић 1990: 32). И сам Милутин Остојић казује „Да будале не саирише онолику децу, и Срби би данас били ириличан народ“ (Поповић 1990: 48). Књижевник тиме истиче своју тезу о систематском убијању српског народа, са циљем да се спречи подривање нове револуционарне власти, на челу са комунистима који су одувек били омрзнути у Србији. На замерке критика које су стизале из других југословенских република писац кроз својеврстан инат одговара како би био несрећан да су књигу похвалили „и они друи“ (Поповић 1990: 51). И већ тад се ствара култ Милутина, који излази са страница књиге, постаје чинилац поново пронађене српске националне свести. Уз мит о небеској Србији и одабраном народу сам писац ће глорификовати своје дело речима: „Писали су ми људи да су „Књију о Милутину“ љоклањали болеснима, да су је сшављали у шемеље кућа. (...) умирали са „Милутином“ у рукама...“ (Поповић 1990: 53).

Важан мотив код Данка Поповића је осећај незнања пред чињеницом да је младост и памет Србије утихнула у наметнутим биткама на Сремском фронту које нису отаџбини донеле ништа добро. У *Времену лажи* писац помиње да је инспирацију за призор „који у себи носи диблијску снају“ о довожењу мртвог Милутиновог сина из Срема нашао ослушкујући тајанствене ноћне поворке којима су упокојени младићи кришом допремани са Сремског фронта, споредним и излоканим путевима, како то нове револуционарне власти не би приметиле. Испред тих невидљивих

поворки обично би ишла жена у црнини као извидница. Он каже: „Зайшо се ја и данас стїресем кад неїде у йолумраку среїнем жену у црнини саму. Све ми се чини да ћу иза ње, на стїо, двестїа мейара видеїти кола која са Сремскої фронтїа йревозе мрївие дечаке.“ Износи број страдалих када спомене 35.000 мртвих малолетних дечака, посебно наглашавајући да је реч о неочењеним, сатртим без порода који би васкрснуо Србију (Поповић 1990: 73).

У тренутку када радња романа *Књиа о Милуїину* дође до јесени 1944. године и мобилизације српске омладине, наративне нити бивају притегнуте до пуцања. Позив за мобилизацију добија и Радоје, син главног јунака романа. Радојева мајка јадикује што дете није служило ни војску, а Милутин прти белу торбицу и закитивши се ордењем, које ником више у новом времену ништа не значи, у команди покушава да одмени сина. Пред зградом општине затиче сцену у којој „мобилисани младићи заїледају йушке, деца ко деца, чисїто им мило шїто ойасне сїраве држе у рукама“ и не преостаје му ништа него да сина саветује да не истрчава и да чува образ и душу (Поповић 1986: 110). Он поставља питање на које неће добити одговор: „Колико ли вреди йаа наша ойацїдина кад јој све најдраже дајемо...“. Као учесник Великог рата Милутин предосећа шта ће се десити, гласно негодује „зар деца да се йусїе у равницу йред немачке мийралезе и бацаче (...) не сме се од фронтїова йравийи кланица (...)\", али нема ко да га чује (Поповић 1986: 114-115).

Сличан мотив везан за мобилисане омладинце послате на прве борбене линије проналазимо и у роману Драгана Великића *Асїраїан*. Овде је једном београдском младићу пред пробој Сремског фронта уручена дрвена пушка уз циничну опаску старијег борца да се „йушка у райу не йоклања већ ойїма“ (Великић 1996: 117).

Одлазак Милутина Остојића у равни Срем по тело погинулог сина, спаја дело Данка Поповићева са мотивима прозе Слободана Селенића. На овом месту радња два романа се сусреће са култом мртвих код Срба. Према тумачењу Веселина Чајкановића то је најстарији и најконзервативнији култ уопште. На ово тумачење надовезује се Еурипидова пословица „Ко зна да живоїй није, можда, смрїї, а смрїї живоїй?“ која би добро одговарала и миту о небеској Србији на који често упућује и размишљање Данка Поповића. Покрити мртвог земљом, највећа је религијска обавеза живих. Погреб се не ускраћује ни непријатељу, па тако после Маратонске битке Атињани сахрањују мртве Персијанце, а 1913. године како сведочи Веселин Чајкановић, после бугарског пораза у Другом балканском рату српски свештеник је наложио да се у заједничку раку положи погинули обе војске, те их је све заједно опојао. Све те погребне обавезе преношене су с колена на колена и логично је да патријархални српски сељак нема мира док не пронађе тело погинулог детета и упали му свећу, која му осветљава пут на оном свету, а уједно је и утук против злих душа уплашених пламеном. Покојнику се такође везују уста, да кроз њих не би ушла каква зла сила, а и заклапају очи да мртавац не би запамтио пут којим га воде ка гробљу (Чајкановић 1994: 104-122).

На вест о синовљевој смрти Милутин изговара речи које су метафора за цео српски народ у пишчевој визури: „Терей сам, од којеї се човек у йлећима йовија, на се йоварио да би он израсїао йрав и виїак. Можда сам и йоїрешио, може биїти да би сийнији некако йрошо, да йа, мањей, не би олово закачило“ (Поповић 1986: 114-117).

Милутин даље, ношен том митском обавезом о којој говори Чајкановић, креће у потрагу за гробом, идући од села до села по Срему. Коначно један домаћин га, претходно уплашено признавши да је Србин, одводи у атар где му је син Радоје покопан. Милутину није јасно зашто се крију као да су лопови. Занимљива опаска настаје кад чује да су и домаћинови синови побијени још почетком рата: „*Па, добро, зашто?, ишћам ја; знам да је зашто ишло су Срби, ал` ојейи, ејто, ишћам, ошрине ми се шако. А човек иррича, језа тје подилази; да л` је шћооод црње од Србина*“ (Поповић 1986: 119).

По сина погинулог на Сремском фронту креће и Селенићев јунак Стеван Медаковић. Његово дете је, оптерећено мајчиним енглеским пореклом и желећи да се наметне вршњацима, већ огрезлим у комунистичко поимање света, после свађе са оцем, решило да своју крв понуди увек жедној домовини. Стеван као отац покушавајући да ургира повратак код партијског моћника Моше Пијаде, схвата: „*да су и друји синови, друиих очева, мобилизацијом или добровољно у масакр послиши*“ и да „*они само зарад њеја, зарад иартизанској ирестижа, хоће сами послиићи у Срему оно шћо нису кадри учинићи без савезничке помоћи, ја зашто лудо и нештоиредно иине ша одушевљена и, у иравој српској итрадицији, расийно жрћивована младеж...*“ (Селенић: 1990: 327-328).

Његов син Михајло Медаковић гине код Товарника на правцу главног удара, премда је обећавано да новајлије неће ићи у ватру без обуке. Селенић даље говори како је тих дана било „*много мрћвих, а мало времена*“, а да је Срем био једно велико гробље. Када крене да тражи тело свог погинулог сина по Срему, професора Медаковића дочекује човек који је помало и митски јунак, Видосав Прокић из Белог Потока подно Авале. Овај лик ће се као доказ цикличног понављања историје, под истим именом појавити и у другом Селенићевом роману *Убисиво с иредумишљајем*, овог пута у рату вођеном током распада социјалистичке Југославије. И овај јунак симболичног имена Видосав, зна све гробнице и јаруге у којима су сахрањивани погинули српски војници у Крајини.

Док Данко Поповић апстрахује детаље зарад јаких теза, Слободан Селенић слаже натуралистичке мотиве тела сахрањених младића. До детаља описује тренутак у коме Видосав, у вододерини, где је остављено Михајлово тело, почиње откопавање: „*...иочеше израњати лешеве. Тек рукав од блузе, или боса ноја, бела као коси, усне и зуби иуни земље, раздробљено раме, кључњача иробила поцејану кошуљу (...)* исход Видосавове лојатије иојави се иусија, црвена коса, иуна сиве земље (...) лица нема. Брљојина. Руја исћуњена скорелом крвљу, мозіом и блішом...“ (Селенић: 1990: 338). Селенић овом тексту даје потпуно нови временски контекст, дословце га прешисујући у роману *Убисиво с иредумишљајем*, с тим што тамо београдска девојка Јелена Панић у Книну вођена истим овим Видосавом, који не умире, нити може умрети док је српских жртава, проналази тело свог погинулог момка Богдана Билогорца.

За крај овог кратког приказа о опису Сремског фронта у делима домаћих писаца вредан помена је цитат молитве коју Видосав изговара над заједничком гробницом у два наврата, а у размаку од готово пола века током којег се што Селенић овим истиче, српско улудо страдање и није прекидало: „*За зло не узимајте, мили моји синови, шћо вас у вечишом иочинку узнемирисмо, (...) Ви нишћја од ишоја немајте,*

али груїара вашег, Михаїла, извадисмо, кући да га йраїшимо. Даће Бої, леїи моїи момци, и вас ће ваши једної дана йронаћи, када заврши ови раїи, га у рогну црницу огнеїи. Ја би вас синови моїи, очињеї ми вида, све йренео сам, једної по једної би носио, на леђа ако йреба, кад би знао ди сїе и одакле сїе, йакви млади и мрїиви“ (Селенић: 1990: 340-342).

Ове потресне и трагичне речи, као и оне које је изрекао Милутин Остојић јесу место у коме су два истакнута српска књижевника отворила питање страдања српске омладине на Сремском фронту, постављајући истовремено и питање оправданости, односно мотива његовог стварања. Захваљујући томе Сремски фронт ће доћи под лупу интересовања млађих историчара, публициста, новинара и политичара. Једна до тада „*шабу шема*“ почиње да се користи у дневнополитичке потребе (Касаш 2006: 225). Посебна специфичност јесте друштвена атмосфера у којој се то интересовање појавило, потпуно неспремна историјске догађаје реално сагледава. Управо у таквој атмосфери често долази до појаве историјских контроверзи које врло лако могу прерасти у отворену поделу друштва у коме живимо.

Непосредно након објављивања *Књије о Милуїину*, историчар Бранко Петрановић износи бројку од 30.000 погинулих бораца на Сремском фронту. За те погинуле ће утврдити како су припадали „*још йолобрадим младићима, невичним раїиовању, без војне сїреме и обуке, нашли су се у йроїлу борди које су збуњивале и сїаре борце йарїизанских јединица, масовно сїрадајући у условима за које нису били йриїремљени*“. Овде се радило о борцима који су били мобилисани у Србији након њеног ослобођења од окупације. Даље Петрановић указује на чињеницу како је у делу старешинског кадра Југословенске армије постављено питање „*целисходносїи Сремскої фронтїа*“ (Петрановић 1988: 422). Само четири године касније Петрановић ће изнети тврђу како је „*Сремски фронтї у црно завио Србију*“, док масовност извршене мобилизације поткрепљује бројком од 300.000 српских младића (Петрановић 1992: 645-647).

Домети историографије даље бивају прихваћени од стране публицистике, која питање Сремског фронта сагледава са становишта структуре погинулих бораца. Такав приступ имао је публициста Васа Казимировић када наводи да је приликом мобилизације бораца у јединице Југословенске армије вршена категоризација људства. Они која су се сматрала припадницима Равногорског покрета или његовим симпатизерима, на Сремском фронту су добијали најтеже задатке, попут чишћења минских поља (Казимировић 1995:1364).

Конечно почетком XX века свој суд износи група историчара у делу *Нова исїиорїија срїскої народа*, које је писано за ширу читалачку публику. Овде су изнели тезу како је главни циљ Јосипа Броза Тита био сламање „*великосрїске хеїемоније*“ што се требало учинити кажњавањем Србије. То се започело уласком јединица Црвене армије у Србију, након чега је уследила масовна мобилизација српске омладине која је послата на Сремски фронт. Овде је у „*сїраїиешки нейоїредним јуришима*“ на утврђене немачке положаје погинуло преко 10.000 младића из угледних српских породица које су новим властима биле сумњиве (Батаковић, Протић и др. 2002: 342).

Један од елемената контроверзе Сремског фронта данас јесте питање српских жртви. Овде можемо читаву историју поставити у угао из кога нам се пружа

могућност посматрања непрекидног страдања из чега произилази појам „историја жртве“. Историчар Немања Девић указује на чињеницу да је жртвовање и жртва за одбрану животног простора, односно животних идеала ушла у српски идентитет. Као један од судбоносних момената српске историје према њему јесте одабир небеског царства, најпре као мит па као завет. Међутим жртвовање није увек нужно водило ка страдању, такав пут одабрао је пре свих принц Растко Немањић, слободном вољом бирајући да постане монах. Његов завет, стремићи небеском царству, одабрао је и кнез Лазар Хребељановић, страдајући на Косову. Од тог тренутка тај завет и пут постаје и жртвени. Непоколебљива одбрана тих идентитетских завета, Светосавског и Косовског, кроз векове борбе за слободу и независност, захтевала је и неминовно значила и велике жртве које ће српски народ приносити на олтар отаџбине (Девић 2014: 818). Према филозофу и православном теологу Богољуб Шијаковић постоје три нивоа односа према истини страдања: „историографски фактицијетет сирадања српског народа у прошлости, поимање сирадања у процесу саморазумевања и самоидентификације у садашњости, односно смисао сирадања за деловорну концепцију будућности“ (Шијаковић 2011: 347-351). Полазећи од овде наведених становишта само по себи се намеће питање места српских жртава на Сремском фронту. Њихову смрт није могуће сместити у српске идентитетске завете, спорно је жртвовање на олтар отаџбине пошто оно није у сврху „одржавања српског идентитететета у будућности“.

Оно што је покренуто од стране књижевника по питању Сремског фронта као места страдања српског народа врло брзо је постало контроверзно историјско питање. Историографија није дала квалитетну монографију која би без идеолошких предрасуда, одговорила на питање да ли је операција Сремски фронт била потребна у том, завршном, периоду рата и да ли су огромне жртве, углавном тек мобилисане и недовољно обучене омладине, могле да буду умањене. Занимљиво је да ни кинематографија није у дешавањима на Сремском фронту пронашла инспирацију за играни филм или серију. Домети више књижевника и њихових дела су такође оставили ову тему између истине и контроверзе. Тиме се Сремски фронт сврстао међу оне тешке и болне теме из националне историје које су остале недовољно проучене.

ЛИТЕРАТУРА

- Батаковић, Протић и др. 2002: Душан Батаковић, Милан Ст. Протић, Никола Самарџић, Александар Фотић. *Нова историја српског народа*. Наш дом. Београд.
- Вајагић 2008: Предраг Вајагић. „Историографија о Сремском фронту“, *Споменица историјског архива „Срем“*, 7, 166-180.
- Вајагић 2017: Предраг М. Вајагић. „Култура сећања – Сремски фронт“, *Војно дело*, год. LXIX, бр. 3, 415-434.
- Великић 1996: Драган Великић. *Асирајан*. Стубови културе. Београд.
- Девић 2014: Немања Девић. „Први светски рат 1914-2014, један прилог сећању на жртве“, *Летопис Мајице српске*. год. 190, књ. 493, св. 6, 817-826.
- Казимировић 1995: Васа Казимировић. *Србија и Југославија 1914-1945.*, књ. 4, Призма. Крагујевац.
- Касаш 2006: Александар Касаш. „Историјске контроверзе о Сремском фронту“, *Споменица историјског архива „Срем“*, 5, 225-231.

- Петрановић 1988: Бранко Петрановић. *Историја Југославије 1918-1988*. књ. 2, Нолит. Београд.
- Петрановић 1992: Бранко Петрановић. *Србија у Другом светском рату 1939-1945*. Војноиздавачки новински центар. Београд.
- Поповић 1990: Данко Поповић. *Време лажи: разговори са Данком Поповићем*. Књижевне новине. Београд.
- Поповић 1986: Данко Поповић. *Књига о Милутину*. Књижевне новине. Београд.
- Селенић 1990: Слободан Селенић. *Очеви и оци*. Просвета. Београд.
- Босић 1978: Добрица Босић. „Књижевност и историја данас“, *Глас Одељења језика и књижевности*, књ. 308, год. 9, 27-38.
- Чажкановић 1994: Веселин Чажкановић. *Спљена српска религија и митологија*. Српска књижевна задруга. Београд.
- Шијаковић 2011: Богољуб Шијаковић. *Оледање у конјексту: о знању и вјери, предању и идентитету, Цркви и држави*. Службени гласник. Београд.

Predrag M. VAJAGIĆ

LITERATURE AS PART OF THE CONTROVERSY OVER THE SREM FRONT

SUMMARY

The battle on the Srem front during the final phase of the Second World War was the largest in the territory of Yugoslavia in terms of the duration and scope of human engagement. The exact number of killed fighters of the Yugoslav partisan army units has not been determined to date. In socialist Yugoslavia, the Srem Front was not a desirable topic, and among the surviving participants in the battle, there were differences in the interpretation of the events that took place there. After the death of Josip Broz Tito, the question of the historical assessment of the events on the Srem front was raised in public. The launch coincided with the opening of the Serbian question in the Yugoslav federation. Two novels, *The Book of Milutin* and *Fathers and Forefathers*, drew wider public attention to the Srem Front.

Thanks to that, the Srem Front will come under the scrutiny of young historians, publicists, journalists and politicians. A special specificity is the social atmosphere in which this interest appeared, completely unprepared to look at historical events realistically. What was initiated by the writers regarding the Srem Front as a place of suffering for the Serbian people quickly became a controversial historical issue. Historiography did not provide a quality monograph that would, without ideological prejudices, answer the question of whether the Srem Front operation was necessary in that final period of the war and whether the huge casualties, mostly newly mobilized and insufficiently trained youth, could be reduced. It is interesting that the cinematography did not find inspiration for a feature film or series in the events on the Srem front. The reach of writers and their works has also left this topic between truth and controversy. Thus, the Srem Front became one of those difficult and painful topics in national history that remained insufficiently studied.

Key words: Srem Front, Danko Popović, Slobodan Selenić, historical controversy.